

jobban tenné azonban, ha például a kötet *Országom* című ciklusából idézne, olyan sorokat például, mint „a zászlókat márciusban / nem értem” (*Január*), „örült reménykedés fog el, / hogy megvan még az ország, hogy élsz” (*Születésnap*) „összehúzott / szemmel bőrkabátos ember nézett” (*Ünnep*), vagy hosszabban: „Egy reklámcsovekből összetakolt / térképet figyeltem álmaimban, / egy fényűjság kiolvadt betűit / *Magyarország*. Más tájakon / boldog szeretők ölelik egymást.” (*Köd, golyóropogást hallok*). Ezeket a sorokat ugyanis nehéz nem politikával telt soroknak olvasni, és bár igaz, hogy legtöbbször a személyes, a politika által megcsonkított élet, az örökre elvett lehetőségek, az „eltékoztolt esélyek” állnak a vers centrumában, de a fogalmazás sokkal konkrétabb, mint amit a Halmai által beléjük látott filozófiai problémák elvárnának. Ráadásul itt megint elgondolkozhatott volna azon, hogy vajon az általa gyanútlanul idézett kritikuskok egyáltalán leírhatták volna-e, hogy a versben megjelenő bőrkabátos férfi vélhetően nem egy udvarló, hanem egy titkosrendőr, hogy a március 15-én kitűzött szovjet zászlóknak semmi közük a magyar szabadsághoz, hogy a nyugat felé lezárt országhatár barátságokat, szerelemeket tehetett tönkre. Merthogy Takács Zsuzsa ezekről a kérdésekről is írt, nem csak a kozmikus árvaságról, vagy a „végtelenbe záródó világról”.

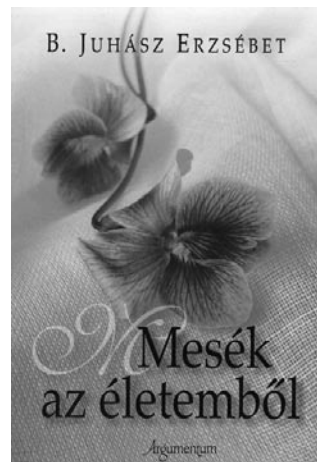
Erről az utóbbi, egyébként szép jelzős szerkezetéről jut eszembe, hogy a dolgozat nyelve is feltétlenül szót érdemel. A 160 oldalas szövegből jó, ha 60 oldal Halmaié, a többi idézet – hosszú, néhol egy oldalnál is hosszabb citátum régi kritikákból, máshol két-három oldalas versidézettel – de ez is nagyon gyakran átcsúszik az esszéisztikus, sőt költői nyelvbe. A leíró, jól követhető mondatok közé beékelődnek, főleg a fejezetek elején és végén ezek a túlságosan szárnyaló, a műfajnak érzésem szerint nem megfelelő mondatok: „Takács Zsuzsa költészete nem evidencia az értelmezőnek, hanem ajándék az olvasónak” (46), „fényel bélelt égbolt e líráé” (159). Vagy amikor ezt írja: „A kíméletlen tisztánlátás és a tétova boldogságvágy ellentéte hullámszik végig a kötetben.” (45), de nem teszi világossá, miért is ellentét ez. Halmai egyébként is kedveli az ellentéteket, és gyakran használ olyan költői paradoxonokat, mint a „reflektált önfeledtség”, a „szenvédélyes belenyugvás”, vagy a „bensőséges kétségbeesés”, melyek legfeljebb azt illusztrálják, hogy a Takács-költészetnek is milyen fontos alapelemei a paradoxonok, milyen gyakran épül efféle trópusokra egy-egy vers, de más, argumentatív szerepük nemigen lehet.

Mindezekkel együtt sem lehet kétséges, hogy Halmai Tamásnak széles rálátása van az életműre, és annak recepcióját is mindenkinél jobban ismeri. Sőt abban is biztos vagyok, hogy ha egy-egy részkérdésről írna tanulmányt, ezekkel a biztos alapinformációkkal a kezében messzire juthatna. A könyv azonban túlságosan általános és vázlatos képet rajzol az életműről, ráadásul a módszertani hiba, a rengeteg idézet egyszerűen megfolytja a szöveget. Mégis: a kismonográfia szerzőjének többször hangoztatott, önmaga elé kitűzött feladata és célja az életmű „kanonizálása”, azaz a valóságos irodalomtörténeti súlyának megfelelő

helyre emelése, hellyel-közzel sikerült. Ismeretterjesztő szerepét is betöltheti, hiszen a Takács Zsuzsa-életművel csak ismerkedő olvasók számára képes felvillantani a legfontosabb elköteleződések, témák, nyelvi és poétikai problémákat, és ezen túl a jegyzetek segítségével a szakirodalomban is eligazít. Ilyenformán pedig akár még a későbbi tanulmányok hivatkozási helye is lehet. Ehhez azonban több távolságtartás, kevesebb belefeledkezés kell. De abban is biztos vagyok, hogy történetileg sokkal jobban indokolható lenne e költészet értéke, azaz tudnunk kéne, hogy a magyar líra milyen hagyományaihoz kötődik ez a költészet, hol vannak az alapjai, és lehet-e már a hatásáról beszélni. Halmai Tamás mindezek megírásával még az adósunk maradt – de úttörő szerepét, e valóban egyre fontosabbá váló költészet megszólítását nem vitathatja el tőle senki.

Mizser Attila Előhívás alatt

(B. Juhász
Erzsébet:
Mesék az
életemből.
Argumentum,
2010)

Az Argumentum Kiadó két hiánypótló kötettel jelentkezett az elmúlt fél évben: bizonyára sokak számára örömteli meglepetés, régóta várt esemény B. Juhász Erzsébet tudományos és szépirodalmi munkáinak posztumusz megjelenése. Az elegáns küllemű könyvek képet adnak a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara egykori tanszékvezetőjének irodalomtudományos és szociológiai érdeklődéséről, szép-irodalom, esszé és karcolat

határán mozgó rövidpróza alkotásainak egyéni stílusáról, nyelvről. A *Hősök vagy balekok? A társadalmi beilleszkedés zavarai a hetvenes évek irodalmában* című irodalomtörténelmi monográfia a hetvenes évek irodalmi alkotásait és az írói életutakat vizsgálja egészen különleges kérdésfeltevéssel: az alkotás sikerét a magánélet kudarcával hozza összefüggésbe. Az az érzékenység, az emberi magatartásformák iránti érdeklődés, amely ezt a kötetet jellemzi, másképp, de hasonló jelentőséggel érhető tetten a *Mesék az életemből* című, jelen recenzió tárgyát képező kötetben,

amelynek tematikus fókuszában – a tanulmánykötethez hasonlóan – a személyiség mélyrétegei, hivatás és magánélet egymásra hatása, kötődés és szabadságvágy egymást ellenpontosító erőtere áll.

A kötet, mint azt már jeleztem, a szerző hátrahagyott írásait tartalmazza, melyeket Szili József rendezett egy kötetbe. Ez nem kis feladat egyébként sem, de a kronológia és a szövegek fragmentáltsága ebben az esetben különösképp megnehezítik a fejezetekbe, gondolati egységekbe, ciklusokba rendezést. Mert van egy réteg, amely akarva-akaratlanul előhívódik – legalábbis szerintem – a hátrahagyott írások esetében, ez valami különös jelenidejűséget ad az írásoknak, az egyébként is jelen időben szereplő mondatokon túl. Aktualizálja és vitalizálja a szöveget a maga lezáratlanságában és nyitottságában. Az észlelés itt ontológiai alap, amelyről minden aktus leválik, és amelyet minden aktus előfeltételez. Hisz a világ dolgait sosem kívülről érzjük el, és nem utólagosan vezetettünk be közéjük, mert azok már adtak számunkra, és mert már mindig is velük, közöttük léteztünk, léteztünk. Ezt teszik számunkra elérhetővé, könnyen kódolhatóvá, előhívhatóvá B. Juhász Erzsébet szövegei: a jelen idejű mesék fokozatosan személyessé konvertálják a személytelent, egy mögöttes tartalmat, kontúrt húzva a megfigyelések, összefüggések és jelenetek mögé.

A könyv elején szereplő ajánlásban olvashatjuk kiemelt, kurzivált szöveggént, mintegy használati utasításként a szerzőtől származó idézetet: „Magamról írni nehezebb, állandóan csak kerülgetnem kell önmagamot. [...] Egészen addig, amíg elérhetetlen nem lesz, nem mond semmit, kiüresedik.” (5) Folyamatában egyaránt és következetesen ezt a filozófiát, eljárását folytatja tizenkét fejezeten át az író és szerkesztője, és természetesen nem utolsósorban a nyersanyag, maga a szöveg. Akár a gyerekkort, az ifjúságot és a családot megidéző Keresztúrról, akár egy utazás erejéig New Yorkról, vagy a szülőkről, esetleg Tóbiásról, a kedvenc tacsukról, betegségről, rendkívüli állapotról, vagy épp egy hétköznapi helyzet fonákságáról van szó. Az összegyűjtött írások egymás mellé helyezése műfajiságában heterogén gyűjteményt eredményezett, de a nyelvezetében homogén egységről beszélhetünk. Az exemplumoktól és/vagy példázatszerűségektől a rövidebb novellákon, esszéken át találhatunk tömörebb karcolatokat, krocikat, „tollrajzokat”. Egynémely szöveg a maga poétizáltságában már zavarba ejtő, és az epikus karakter határát súrolja koncentrátságát és líraiságát tekintve. Így az irodalmi elődök megnevezése, felderítése szintén több irányba mutat, nem jelöl ki egyetlen hagyományt, amelyhez illeszkedik a *Mesék az életemből* szövegvilága. A köznapiság poétikájában kapcsolódási pontot jelentenek, szinte adottak Tandori Dezső rövidebb szövegei, sőt ezek az írások a bölcséleti töltet felől is rokon vonásokat mutathatnak B. Juhász Erzsébet prózájával. De Örkény neve is önkéntelenül felvetődhet, amikor a dolgok bizonytalanságát a közlés minimumára csavaró, de az olvasó, a befogadó számára a feloldás, a kibontás lehetőségét nyújtó szövegalkotási stratégiával találkozunk.

A *Magasles* című fejezet írásai jól érzékeltetik ezeket a kapcsolódási pontokat. Talán a címadó *Magasles két panorámával* című írás fejezi ki a legpontosabban azt a megközelítést, látásmódot, amely B. Juhász Erzsébet prózájára a leginkább jellemző, és több olyan szövegszervező elemet is magában hordoz, amely a szerző szemléletmódját plasztikusan jellemzi: „Ez nekem az első emelet. Nem vadászom innen senkire, mégis ha látok valamit, ami nem tartozik rám, áldoztatnak vélem azt, aki nem tudja, hogy látom őt. Látom és megjegyzem most is.” (149) Az írás egésze kompakt, megbonthatatlan: felépítettségében, a címadással együtt szinte – ha ilyesmi egy írásműről leírható – tökéletes. Mint egy képlet, amely a rákérdezéssel, a próbájával együtt is azt a részt, jelentést tudja adni, amelyet az elemek már megadtak, és minden más részeredmény levezethető lenne ebből, illetve minden momentum ugyanazt az állítást igazolná. A kötet vége felé több rövidebb, a *végre rájászó*, akár eszkatologikusnak is mondható írást találhatunk: „– Ja, a Gyula az már nincs. Mondja a nyaraló kerítésének a tövében vidáman a szomszédasszony.” (163) A *Ja, a Gyula* azon a szöveghatáron mozog, ahol az az írásminimum artikulálódik, amely a lírapoétikai feltételeknek is eleget tudna tenni azáltal, hogy a rákérdezés, visszakérdezés lehetőségét megvonja az olvasótól egy retorikai gesztus révén. A *Hívők beszélgetnek* ezzel szemben a köznyelvi (női) kommunikáció kliséit használja fel, miközben tematikusan a modern gyógyászat/gyógyszerészet átértelmezése történik. A szereplők („Két makacs nő találkozott”) az ismert konkurens gyógyszerárkat szinte varázsigékként mondják egymásra a minimalista stílusban írt szövegben, amelynek erőssége, hogy ironikus módon képes sokszorozni az olvasatokat, így például akár a népi gyógyászat/modern boszorkányság demonstrálásaként is interpretálhatóvá teszi magát. Miképp más szövegek, más narratíváknak nyitva teret...

Ezért is élvezetesek B. Juhász Erzsébet prózái. Nem baj, hogy az előhívásukba számtalan komponens belejátszhat, alakíthatja a képet, a nézetet. Az előhívás izgalma ez. Csak játsszon bele a fény, a fényviszony. Az a jó, ha változó. Csak legyen. A múlt időbe nem lehet beletörödni, miképp a mesék végébe sem.